אכילת ביצי דגים אחרי בשר

הרב חנן קבלן

שאלת לגבי ביצי דגים (קוייר), האם מותר לאכול עמהם מאכלי בשר אי דינם כדגים ממש ואסור.

מאחר ועכ"פ לא ראיתי לאף אחד מהפוסקים שדנו בזה אמרתי לשנות פרק זה. הנה בשו"ע[1] כתב את הדברים שאסורים משום סכנה, ושם כתב שאסור לאכול בשר ודגים יחדיו, ואולי זה שלא הזכיר את ביצי הדגים דפשיטא ליה דדינם כדין הדגים, או אולי הפוך, מכיון שסוף סוף אינם דגים, לכן לא הוזכר דין זה בשולחן ערוך.

אלא שלאחר העיון אין דבר זה ברור לאסור.

אם נעיין היטב, נראה שהקוייר הנמצא בתוך הדגה הוא כעין שלפוחית מלאה ביצים, יש לו צורות שונות והביצים גדלים שם, אח"כ מטילים את הביצים למים ושם הזכר מזריען. הביצים הבודדות ברובם הגדול, הם עגולים והם טהורים, ואילו הדגים הטמאים משריצים על פי רוב ולדות חיים, ויש דגים שמטילין ביצים שהזכר מזריען מבפנים[2].

וכתב בשו"ע[3]:

> ביצים של עופות שנמצאו בעופות אם הם גמורות דהיינו שיש להם חלבון וחלמון אע"פ שהוא מעורה בגידים הרי זה גמורה ומותר לאוכלה בחלב אבל אם אין לה אלא חלמון אסור לבשלם בחלב אבל אם אכלם בפני עצמם מותר לאכול אחריהם גבינה או חלב. עכ"ל.

האחרונים שם[4], הקשו על דין זה ממה שכתב בשו"ע[5]:

*** הרב קבלן הוא דיין בבית הדין לדיני ממונות שע"י הרבנות רמת גן.**

1. יו"ד סי' קט"ז
2. על פי אנצקלופדיה תלמודית כרך ז' עמוד ר"ח ורי"ד
3. יו"ד סי' פ"ז ס"ה
4. הש"ך (סע"ק ט') והט"ז (סע"ק ו')
5. סי' פ"ו ס"ד

"הכה תרנגולת על זנבה והטילה ביצה אסורה משום אבר מן החי"

מובן שהביצה אסורה שנחשבת כבשר, ותירץ הש"ך שם דלענין חלב ובשר עוף שהוא מדרבנן הקילו, ועוד תירץ תירוץ אחר ע"ש. והט"ז הביא תירוץ על קושית הרשב"א ז"ל זו בשם הרש"ל דמה שכתב שלא נגמרו (היינו רקמת הגידים בביצה) כלומר כל צורכן אע"פ שיש לה חלבון וחלמון והיה ראוי לאוכלה בחלב, זה משום שאין לה טעם בשר כלל אבל לגבי הכה תרנגולת עד שהפילה חשיב כבשר מן החי ואין זה תלוי בטעם ע"כ. וכתב על זה הרש"ל שכל זה דוחק להלכה אלא כל זמן שמעורה בגידין חשוב כבשר לכל דבר ועניין ע"ש. ע"כ. ופסק בשו"ע[6] להתיר.

וא"כ לנדון שלנו לכאורה יש לדמות שהקיוויר שהוא אשכול הביצים שנמצא בתוך מעי הדגה שנגמר בשולן במעי הדגה ואח"כ נפלטת מהאשכול למים ובא דג הזכר ומזריען וכמו שהבאתי לעיל בשם האינצקלופדיה הוא הדין שיהיה מותר.

ואע"ג שיש קצת לדחות את הדמיון בין ביצי העוף לבין ביצי דגים משום שאין לדעת מתי התבשלו ביצי הדגים במעי הדגה שאין לנו שום סימן לזה (ואדרבא אם הם גמורות אולי הם כעין דגיגים קטנים ואסור, או אולי אי אפשר שיהיו דגיגים קטנים כי אחרת לא היו עם ביצי הדגים אלא הדגה היתה מטילה אותם ואח"כ נהפכים לדגיגים), ואילו ביצי העוף ניתן לדעת ע"י שמסתכלים אם נגמר החלבון והחלמון, מ"מ הוצרכנו לזה שדבר פשוט הוא שתרנגולת אין דינה כביצת תרנגולת שהרי הביצה, למרות שהיא חלק מגוף התרנגולת, בכל זאת מותר לאוכלה עם חלב כמו שממשילים חז"ל לומר כביעתא בכותחא (=כמו ביצה עם גבינה שמותר לאוכלם יחד) ובאמת גם אפילו אם לא נגמר בישול הביצה כגון החלמון או החלבון יכול לאוכלה, ואח"כ מותר לאכול אחריה גבינה או חלב כמו שכתב השו"ע שם.

ודבר פשוט הוא שביצי דג אין להם מראה ודמיון לדג, שהרי אין להם סנפיר וקשקשת ורק באופן שיהיה בהם סימנים של ביצים כשרות כמ"ש ביו"ד[7], מותר לאוכלם, ומכיון שזה אוכל שניפרד מהדג ואין לו שום חיבור לדג יהיה מותר לאוכלם עם תבשיל בשר.

6. יו"ד סי' פ"ו ס"ד
7. סי' פ"ג סעיף ח'

ועוד טעם להתיר לאוכלם ואין צריך ליזהר, שכל מה שאסרו חכמים במסכת פסחים[8] לבשל בתנור אחד דג ובשר יחד משום דקשה לדבר אחר (צרעת), וכמו שכתב המרדכי בחולין[9] שדוקא לבשל יחד אסור אבל לאכול יחד זה אחר זה אפילו ללא קינוח בינתיים מותר. והוסיף יותר בספר איסור והיתר הארוך[10] שרק לצלות דגים ובשר יחד יש סכנה, אבל לבשל בדיעבד שרי דלא הוי סכנה אלא א"כ שומן של זה מתערב בזה שזה אסור[11]. והט"ז כתב[12], דפשוט הוא דלחמים שאופין בתנור אחד עם בשר מותר לאכל את הלחמים הללו עם דגים אע"פ שהתנור היה סתום ע"ש. מובן שלא חושש לריח בטעם של דגים. ומה שכתב הט"ז שם בשם מהרי"ל על שלפוחית של דג שנפלה לקדירת בשר ונתבשל שם ואסר מהרי"ל הכל משום סכנה ע"ש. ונלע"ד משום שהשלפוחית היא חלק מהדג עצמו דהיינו כמו בני מעיו שזה מגופו של הדג מה שאין כן גבי הביצי הדג שהם מתרבים במעי הדגה, והם אינם חלק מגוף הדגה . ודין זה דומה למה שכתב בשולחן ערוך[13]: "דג טהור שנמצא במעי דג טמא בין שנמצא דרך בית הריעי בין דרך בית הבליעה בין שיצא לחוץ טהור" ע"ש. והש"ך שם[14] הוסיף ובין שנמצא דרך בית הרחם ע"ש. כלומר שאין דנים את הדג הנמצא בתוך הדג כחלק מהדג.

והנה כל מה שחששו השו"ע ושאר פוסקים לענין סכנה, זה דוקא לאכילת דגים ובשר יחד, אבל לביצי דגים ובשר נראה דלא חששו לסכנה, וכמו לענין הזיעה שכתב מרן וז"ל[15]: צריך ליזהר מזיעת האדם שכל זיעת האדם סם המות חוץ מזיעת הפנים, עכ"ל.

שבדין זה חילק השו"ע בין זיעה לזיעה יש מותר ויש אסור. אבל בנדון שלנו, דגים הם שונים מביצי דגים. ואף אם ירצה הדוחה לומר, דחז"ל חששו גם לביצי דגים משום סכנה, צריכים לומר זאת מפורש, משום שמאכל זה שכיח והרבה אנשים אוכלים ביצי דגים לפי שהוא בריא, וכן מרן השו"ע כתב סעיף מיוחד[16] שכתב את סימני

8. ע"ו ע"ב
9. סי' תש"ן
10. כלל ט"ל דין כ"ה וכ"ח
11. ועיין ברמ"א סי' קט"ז ס"ג.
12. יו"ד סי' קט"ז סע"ק ב' בסופו
13. יו"ד סי' פ"ג ס"ט וס"י
14. סע"ק כ"ט
15. סי' קט"ז ס"ד
16. סי' פ"ג בדיני דגים סעיף ח'

הביצים הכשרים, שהביצי דגים האדומים רק הם הכשרים והשחורים לא טהורים וכן צורת הביצה, צד אחד חד, וצד שני כד, דהיינו מעוגל.

עוד יש לחלק בין דגים לבין ביצי דגים לענין החשש של סכנה בזמנינו, שראיתי לאחרונים שאומרים שיש שינוי הטבעים ומהם בשו"ת מהרשד"ם[17] בשם ספר הקנה שכתב שלאחר האלף החמישי בטלה הסכנה ע"ש. כלומר אפילו אכילת דגים עם בשר יחדיו, וכן בשו"ת חת"ס[18] ע"ש. ובספר ארצות החיים[19] ע"ש. ועוד ראיתי למג"א[20] שכיום אין לחשוש לסכנה בבשר ודגים שנשתנו הטבעים, ושכן הוא דעת גדול הרופאים הרמב"ם ז"ל שהשמיט דבר זה מחיבורו, ויתכן שמטעם זה מרן בשו"ע[21] לא מנה את דין רחיצת הידים בין דגים לבשר בין כל אלו שצריכים נטילה שדבר זה הוא סגולי בעלמא ולא מצד הדין שסובר לפי שיטתו של הרמב"ם ומה שהזכיר ביו"ד[22] הוא משום שנזכר בתלמוד[23]. ועוד ראיתי בספר שמירת הנפש והגוף[24] שכל סגולה או דבר שציינו חז"ל לאסור משום סכנה או היזק כל שהוא, אם יש שינוי כל שהוא אפילו קל מדברי חז"ל, לא תפעל אותה סגולה או אותה סכנה שאמרו חז"ל כן ראיתי בספר בירורי חיים[25] מהחזו"א על זה שיש בגמרא[26] שרוח רעה שורה על שום ובצל וביצה קלופה שעבר עליהן הלילה, וז"ל: קבלתי ממרן החזון איש זיע"א שבכל אלה הדברים אם יש שינוי כל שהו אפשר להקל וכו', ויסוד זה שאמר החזו"א מובא גם בספר מילי דחסידותא להגה"ק בעל דעת קדושים על צוואת רבי יהודה החסיד וכו' עכ"ל. וכן בספר לב אליהו[27] בזה"ל, ואני הדל לא אמנע מלהביא מה ששמעתי מפיו (של רבי אליהו לופיאן זצ"ל) מעשה שהיה אצל הגרש"ז זצוק"ל מקלם שעבר בין שתי נערות ואמר לחתנו הגה"צ ר' הירש זצ"ל כי כל ענינים הסגוליים שמצינו בחז"ל צריך לדקדק בהם רק כמו שכתבו חז"ל ולא יותר, ובזה הרי

17. ח"ד סי' קכ"ד
18. סי' ק"א
19. סי' ד' ארץ יהודה סק"ד
20. או"ח סי' קע"ג
21. או"ח סי' ד'
22. סי' קט"ז
23. ועי' בשו"ת יביע אומר ח"א יו"ד סי' ז', וח"ט או"ח סי' פ"ד אות ו' ע"ש.
24. ח"א במבוא ה'
25. ח"ה (מתוך מאמר ע"ד) שכתב בשם שו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ב' אות ב')
26. נידה י"ז א'
27. בראשית דף כ"ו

כתוב שלא לעבור בין שתי נשים ובתולות לגבי דבר זה אינן בכלל נשים. מיד אמר לי מרן ז"ל שבאין ברירה גם מקל ואפילו מטפחת הוי חציצה. ובספר זכרון טוב לרבי יצחק מנשכיז[28] שהביא מה ששמע בשם הרב יעקב אריה שפירא זצ"ל על מה שמובא בגמרא פסחים[29] שאין מתמצעין בין שתי נשים (שלא עוברים בין שתי נשים), וז"ל הנה לפעמים קשה מאוד לקיים זה, ובפרט בעירות גדולות שיש דוחק של אנשים רבים שעוברים ושבים, ואמר הרב יעקב אריה שפירא זיע"א דאם תופס איזה חפץ בידו כגון מקל וכדומה מותר שזה כדבר חוצץ, ואם אין בידו איזה דבר יאחוז את פאת ראשו ע"כ, ומי כמוהו גאון יעקב ומי כמוהו מורה, שגם חכמי ליטא הודו על הדר גאונו, ובפרט לעת כזאת ראוי לדעת מזה וכו' ע"כ. וכן לגבי שתית מים בזמן התקופה שהביא הרמ"א[30] אם עובר המים במתכת אין חשש וכן אין חשש במי שלקות ומי כבשים משום גילוי, כמו שכתב הש"ך[31] ע"ש. והוא הדין לנדון שלנו שדוקא דגים ובשר יחד לאוכלם או לבשלם יש סכנה, אבל ביצי דגים מותר. והוצרכתי להאריך בדבר זה כי לא ראיתי לשום אחד מהפוסקים שדנו בזה.

והראיתי לגיסי מרן ראש הישיבה הגאון הרב מאיר מאזוז שליט"א מה שכתבתי בנדון זה, ושירטט לי בזה הלשון: רשום אצלי בשם שו"ת הלכות קטנות[32] שביצי דגים מלוחים מותר לאוכלם עם בשר דלאו בכלל דגים הם ועוד שהן גמורות והו"ל כביעתא בכותחא, ושכן מנהג העולם, ע"ש. וחידוש שלא הביאוהו האחרונים. עכ"ל .

ויתכן בגלל שכמה רבנים מתחו ביקורת רבה על הרב הלכות קטנות ומהם הרב מלאכת שמים[33] ובשו"ת משיב מנחם[34] וכן הביא את מה שכתב עליו הרב בית אהרן פולד[35] וכן בספר שו"ת מעיל צדקה[36] והרב פתחי תשובה[37] שהביא בשם הבני יונה

28. ח"ג מכתב כ"ח בנד"מ עמ' קמ"ח
29. קי"א ע"א
30. ביו"ד סי' קט"ז סע' ה'
31. שם סע"ק ו'
32. ח"ב סי' ע'
33. כלל י"ד בינה אות ד'
34. סי' ל"ו
35. קונטרס משיבי מלחמה שערה סימן י"ז
36. סימן נ"ב
37. יו"ד סי' רע"ו סק"ג

(הוא הרב בעל מעיל צדקה הנז') ועי' עוד בשו"ת ציץ אליעזר[38] לכן לא ציינו אותו, אבל אנחנו בני ספרד, רוב רבותינו הספרדים פוסקים כדבריו שאדם גדול הוא .

איך שלא יהיה דיינו מה שאסרו חכמים ז"ל בדברים שמוזכרים בתלמוד כגון בשר ודגים, ואדרבא ממה שלא הוזכר ענין איסור אכילת ביצי דגים עם בשר נראה דמתיר השו"ע, לכן מכל אלו הסיבות הנזכרים נראה שאין לחשוש לזה.

38. ח"ט סימן ל"ה ד"ה וראה ועי' עוד בספר כלי חמדה (פר' וירא אות ג').